

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 138 2017

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda Rugg

Göteborg: Lisbeth Larsson

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius

München: Annegret Heitmann

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Tartu: Daniel Sävborg

Uppsala: Torsten Petterson, Johan Svedjedal

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Jon Viklund (uppsatser) och Sigrid Schottenius Cullhed (recensioner)

Biträdande redaktör: Annie Mattsson och Camilla Wallin Bergström

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av Vetenskapsrådet och Sven och Dagmar Saléns Stiftelse

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2018 och för recensioner 1 september 2018. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978-91-87666-37-7

ISSN 0348-6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2018

Miscellanea

Leopold och familjen Odel

Två okända dikter

Engeln

Två hittills okända dikter av Carl Gustaf af Leopold (1756–1829), författare, ämbetsman och ledamot i Svenska Akademien, har nyligen upptäckts. Det föll sig så att Anders Odel, nutida ättling till sin namne – sidenfabrikören och skalden Anders Odel (1718–1773) – kontaktade mig sommaren 2013. Han visade mig ett part tillskrifter i den upplaga av *Carl Gustaf Leopolds samlade skrifter* (1800–1833) som han har i sin ägo. Den första återfanns i band I och lyder på följande vis:¹

Till
Fru B. C. Odel.

För Tretti somrar sen, till säll förtjusning väckt,
Sitt verk, på böjda knän, poeten hade räckt
åt Skönheten hos Läsarinnan:

Hans offerskänk, i dag, med lika vördnad gjord,
Åt Själens värde ger, åt Engeln, med ett ord,
Hvad fordom hade gifvits – qvinnan.

Men detta namnets rang, O dröj att söka den
I Englars egen verld; och äg den – länge än –
Bland Edra venner, dessförinnan!

Leopold

Dedikationsdikten är tillägnad Brita Christina Odel (f. Röök, troligen 1738/39–1802). Hon var änka efter den tidigare nämnde Anders Odel (inom litteraturhistorien känd som författare till *Hjeltarnas Samtal Med [...] Malcom Sinclair Uppå de ljufwa Eliseiska Fälten I de dödas Rike [...]* (1739), allmänt kallad *Sinclairsvisan*).²

Den ur Leopolds perspektiv äldre Brita Christina Odel var föremål för hans beundran, något som även kom till uttryck i brevdikten *Skalde–Bref til Fru***, sänd till Brita Christina Odel i februari 1787, över ett decennium före dedikationens tillkomst.³ *Skalde–Bref til Fru*** trycktes år 1798 i *Läsning. Tidskrift i blandade ämnen*, denna gång med den mer explicita rubriken: *Till Fru B. C. O****.⁴ Dikten *Till Fru B. C. O**** var på så vis aktuell när bokdedikationen skrevs.

Dedikationen ”*Till Fru B. C. Odel*” ansluter också, utöver den närmast identiska rubriken, till *Till Fru B. C. O**** på flera andra sätt. Inledningen i *Till Fru B. C. O**** lyder:

Min Tante.
Et bref från en poët – et bref vid Edra år!
En myrtenkrans, som räcks åt Eder silfverhjessa,
Ifrån en Skald med mörka hår,
Hvars hjerta väl ännu kan hafva en prinsessa,
Som ej tillräkligt myrten får! [...]⁵

Metriskt sett inleds båda dikterna av tre strofer med vardera två rader sextaktig stigande vers avdelad med cesur, samt i strofslutet en avslutande fyrtaktig vers med en avslutande obetonad stavelse. Men även vad stoffet beträffar finner vi likheter, som motivet i första stroferna med poeten som överräcker (*räcks, räckt*) sitt verk till sin musa, som bekransad brud – myrten blev modernt i brudkransar under det sena 1700-talet, som en del av tidens antikvurm – och åt ”Engeln” i dedikationsdikten.

Till det särpräglade hör även Leopolds sätt att framhäva mottagarens ålder: ”För Tretti somrar sen [...] åt skönheten hos Läsarinnan” resp. ”vid Edra år! [...] åt Eder silfverhjessa” i *Fru B. C. O****, eller som i andra strofen där ”qvinnan” upphöjts till ängel. I annat sammanhang skulle åldern kunna utgöra en förolämpning, här använder Leopold den långa levnaden snarare som ett sätt att markera diktjagets undergivenhet och förtrolighet.

Avslutningsvis samlar Leopold den tredje strofen kring temat med ålderdomens vishet till en lyckönskan om ett långt liv, ”dröj att söka den / I Englars egen verld”, med en avslutande uppmaning till läsning och vidare spridning till Brita Christina Odels vänkrets, en kontrast mellan mänsklig livslängd och bokverkets flykt undan förgängligheten.

Behagens blick

Det andra bandet av *Carl Gustaf Leopolds samlade skrifter*, tryckt 1801, innehåller ytterligare en dedikationsdikt som ansluter till den första:⁶

Till
Fru Maria Virginia Westberg
Född Odel.

Lät Skalden med det hopp åt er sitt offer
gifva
Att af Behagens blick, det torde hedradt bli,
Och någon gång hos Er hans minne återlifva
Ifall han skulle dö förr än hans poësi.

Leopold.

Dikten dedicerats Maria Virginia Westberg, f. Odel (1759–1803), dotter till Anders och Brita Christina Odel. Hon var även gift med Leopolds förtrogne vän,⁷ kommersrådet och teateröversättaren Bernhard Gustaf Westberg (1760–1835), kammarskrivare i kammarrevisionen 1786, registrator i finansexpeditionen 1790. Det är för övrigt Maria Virginia Westberg som åsyftas i Leopolds dikt ”Till Fru Weltzin, vid Fru Westbergs lik”, i Svenska Vitterhetssamfundets utgåva av *Samlade skrifter* även benämnd ”Till Fru Weltzin, vid Fru Westbergs likkista”.⁸ Dikten är tillägnad Carolina Weltzin (1754–1812), född Rutström, utgivare av poesi och handböcker, som under en lång tid hade vårdat den allvarligt sjuka fru Westberg.⁹

Den fyrradiga dedikationsdikten är författad på alexandrin, i grunden samma versmått som i den förra dikten. Till den poetiska situationen hör överlämnandet av verket. I enlighet med de höga stilideal som följde med alexandrin skänker skalden sin dikt som ett offer till musan i hopp om behag och heder. De avslutande raderna ansluter mnemoniskt till diktens tänkta effekt, att den ska ”återlifva” skaldens, Leopolds ”minne”. Men detta skall inte ske med den gustavianska ärekultens storslagenhet, utan ”någon gång” och ”Ifall han skulle dö förr än hans poësi”, uttryckt genom för situationen passande retoriska blygsamheter.

Autenticitet

De båda dikterna återfinns som handskrifter i band I och II av *Carl Gustaf Leopolds samlade skrifter*. De är tillägnade personer som är kända som Leopolds nära vänner.

Texterna bär båda Leopolds piktur och hans signatur har kunnat verifieras i jämförelse med andra texter av hans hand. Därtill kommer att dikten till modern ansluter formmässigt, motiviskt och i formuleringar liknande dem i den tidigare kända dikten *Till Fru B. C. O****. Sammantaget talar detta för att dikterna är autentiska såsom Carl Gustaf af Leopolds egenhändiga handskrifter. Den första torde vara författad någon gång mellan bokens utgivning 1800 och Brita Christinas Odels död 1802, den andra dikten åren efter 1801. En digital sökning i *Samlade skrifter av Carl Gustaf af Leopold* (1911–), under utgivning av Svenska Vitterhetssamfundet, visar att ingen av de båda handskrifterna är publicerade eller kommenterade. Detta gäller särskilt utgåvorna med poetiska texter från 1785 till 1829 och därtill hörande textkritiska kommentarer (2002–2003), som skulle ha utgjort dikternas naturliga hemvist. Genom att publicera texterna i faksimil med dessa kommentarer är förhoppningen att de skall kunna bidra till vidare forskning om Carl Gustaf af Leopolds rika författarskap.

Marcus Willén Ode

Till
Fru B. C. Odel.

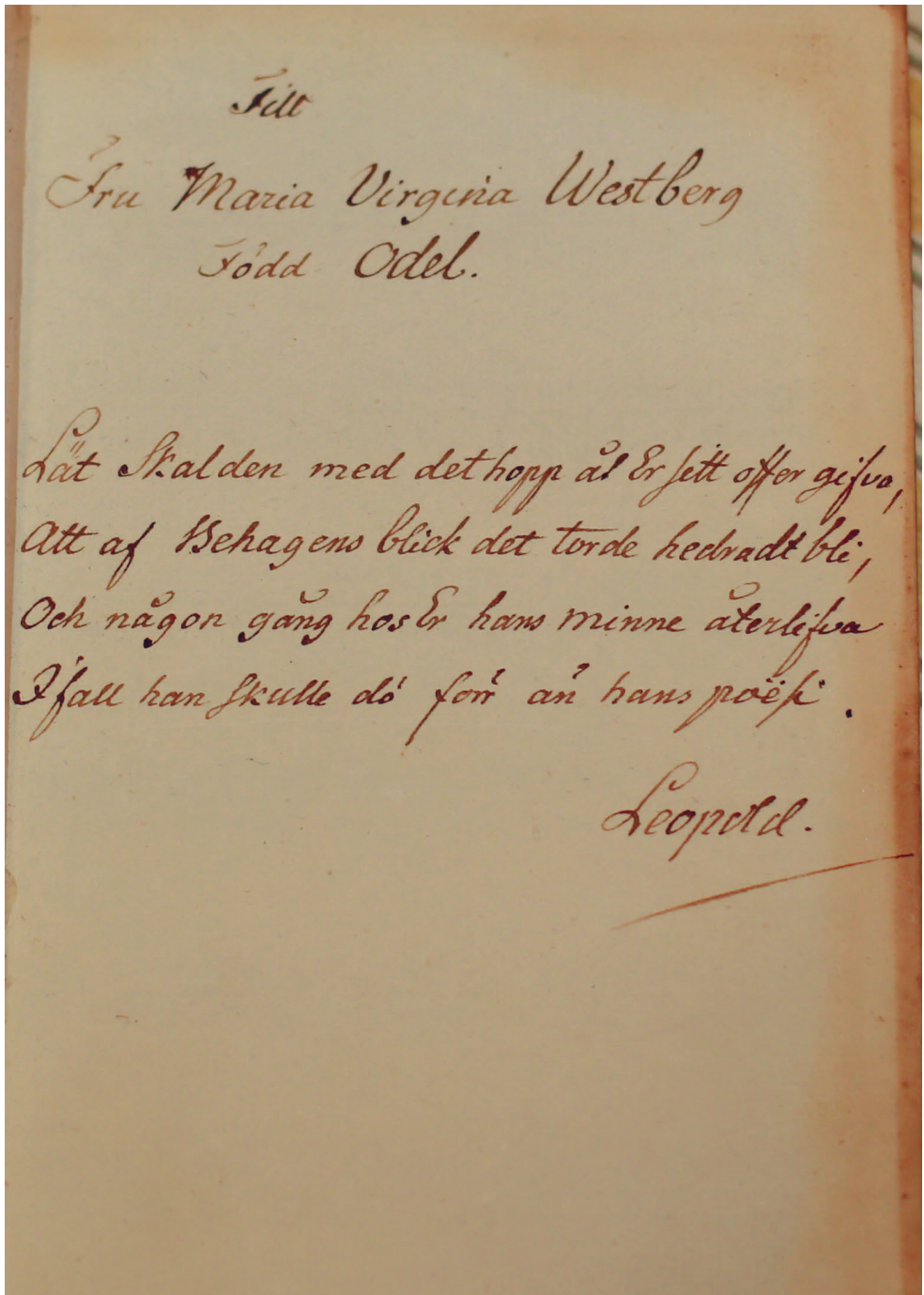
För tretti somrar sen, till fall förlysning väckt,
 ditt verk, på böjda knän, poeten hade räcket
 åt skönheten hos Lofarinnan:

Hans offerstänk, i dag, med lika vördnad gjord,
 åt Själens värde ger, åt Engeln, med ett ord,
 hvad fördom hade givits quinnan.

Men detta namnets rang, Odryg[?] att söka den
 I Englars egen vild; och ägden — länge än —
 Bland Edra vänner, deffvarinnan!

Leopold

Egenhändig dedikationsdikt av Carl Gustaf af Leopold (1756–1729) till Brita Christina Odel (1738/39–1802), skriven på försättsblad till Carl Gustaf af Leopolds samlade skrifter. Första bandet (1800). Boken tillhör Anders Odel, Örebro. Foto: Emma Ode.

Dedikationsdikt av Carl Gustaf af Leopold (1756–1829) till Maria Virginia Westberg, född Odel (1759–1803), egenhändigt skriven på försättsblad till Carl Gustaf af Leopolds samlade skrifter. Andra bandet (1801). Boken tillhör Anders Odel, Örebro. Foto: Emma Ode.

NOTER

- 1 Carl Gustaf af Leopold, *Carl Gustaf Leopolds samlade skrifter. Första bandet*, Stockholm 1800, exemplar i privat ägo, Anders Odel, Örebro.
- 2 Erik Hörnström, *Anders Odel. En studie i frihetstidens litteratur- och kulturhistoria*, diss. Uppsala univ., Uppsala 1943, se s. 30–92, 330–340. *Sinclairsvisan* utgår ifrån det i samtiden uppmärksammade mordet vid Grünberg (nuv. Zielona Góra, Polen) på diplomaten Malcom Sinclair när denne var på hemväg från Konstantinopel med hemliga handlingar, ett mord sannolikt utfört av ryska agenter.
- 3 Carl Gustaf af Leopold, *Samlade skrifter av Carl Gustaf af Leopold, Förra avdelningen. Andra delen. Dikter 1785–1829. 1. Text, [resp.] 2. Kommentarer*, Svenska Vitterhetssamfundet, I:2, 1, s. 67–74 samt I:2, 2, s. 38.
- 4 ”Skalde–Bref til Fru**”, se XXIII:2 i Carl Gustaf af Leopold, *Samlade skrifter av Carl Gustaf af Leopold. Förra avdelningen, andra delen. Dikter 1785–1829 utgivna av Torkel Stålmarsk. 1. Text*, I:2, 1, Svenska författare utgivna av Svenska vitterhetssamfundet, 2, Stockholm 2002, s. 75–82. En utförlig kommentar över ”Skalde–Bref til Fru**” återfinns i Carl Gustaf af Leopold, *Samlade skrifter av Carl Gustaf af Leopold. Förra avdelningen, andra delen. Dikter 1785–1829 utgivna av Torkel Stålmarsk. 2. Kommentar*, I:2, 2, Svenska författare utgivna av Svenska vitterhetssamfundet, 2, Stockholm 2003, s. 41–46.
- 5 *Samlade skrifter av Carl Gustaf af Leopold*, I:2, 1, s. 67.
- 6 Carl Gustaf af Leopold, *Carl Gustaf Leopolds samlade skrifter. Andra bandet*, Stockholm 1801, exemplar i privat ägo, Anders Odel, Örebro. Utöver dedikationsdikterna är de båda första och de efterföljande banden i Carl Gustaf Leopolds samlade skrifter fria från anteckningar.
- 7 Den nära vänskapen mellan Leopold och paret Westberg framstår av korrespondens i *Samlade skrifter av Carl Gustaf af Leopold*: II:2, s. 37, 60, 198, 302, 322 och 332; II:3, s. 142, 149, 152; V, s. 194; II:7, s. 104; II:7 s. 133. Leopold hjälpte även parets son, Gustaf med litterära skolarbeten, se 2:8, s. 80.
- 8 *Samlade skrifter av Carl Gustaf af Leopold*, I:2, 1, s. 450–454, kommentar i I:2, 2, s. 273.
- 9 Kommentarer över ”Till Fru Weltzin, vid Fru Westbergs likkista”, CXXXVII:1, se *Samlade skrifter av Carl Gustaf af Leopold*, I:2, 2, s. 273. Carolina Weltzin (1754–1812) var, med Torkel Stålmarsks ord ”dotter till den kontroversielle prästmannen Anders Carl Rutström [...] hon hyllade Bellman i ett impromptu i DA [*Dagligt Allehanda*] 4/8 1789 och tillägnades av denne Fredmans sång 32, ”Träd fram Du nattens gud”, s. 273.

ABSTRACT

Marcus Willén Ode, Department of Literature, Uppsala University

Leopold and the Odel family: Two unknown poems (Leopold och familjen Odel. Två okända dikter)

Two previously unknown poems by Carl Gustaf af Leopold (1756–1829), author, official, private secretary to Gustav III and member of the Swedish Academy, were recently discovered in a copy of *Carl Gustaf Leopolds samlade skrifter* (1800–1833). The two texts, written in the years 1800–1802 and 1801–1803, are dedication poems in honor of Brita Christina Odel (1738/39–1802) and her daughter, Maria Virginia Westberg (1759–1803). The findings will complete and contribute to the ongoing publication of the collected works of Leopold.

Keywords: Carl Gustaf af Leopold, Brita Christina Odel, Maria Virginia Westberg, dedication poetry